

Els llits de la Mare de Déu d'Agost a Mallorca, una expressió d'art i de devoció

Amb motiu de celebrar la primera mostra de la col·lecció de llits de la Mare de Déu d'Agost al convent de les caputxines de Palma, hem elaborat uns textos que han servit per explicar les característiques dels diferents models de llits de la Mare de Déu morta que han existit a Mallorca (segles XVII-XIX).

Text: Jaume Llabrés Mulet i Aina Pascual Bennasar

Per dur a terme aquesta classificació hem comptat amb un material inestimable, les fotos preses per l'investigador Jeroni Juan Tous (1906-1983) a mitjan segle XX, algunes de les quals ens mostren conjunts que ja fa molts anys que no es munten, entre ells, el famós llit de la parròquia de Sant Jaume, una obra mestra dissenyada pel cèlebre escultor i ebenista català Adrià Ferran i Vallès, *l'Adrià*.

L'escenografia clàssica: el llit de pal-li

Hi ha constància documental que en el segle XV els canonges de la Seu, vestits d'apòstols, portaven en processó la bellíssima imatge gòtica que encara es conserva actualment. L'any 1671 el canonge Pere-

Joan Belloto pagà la magnífica urna barroca de fusta tallada i daurada que porta les armes de la seva família i que ha donat lloc a la tipologia més clàssica del llit de la Mare de Déu d'Agost a Mallorca. Es tracta del que podem anomenar *llit pal-li* (Fig. 1), constituït per l'urna amb la talla mariana protegida per un pal-li les vores del qual són sostingudes per quatre escultures d'àngels, obrats quasi sempre de grandària natural. Tota l'escenografia escultòrica és composta sobre un gran cadafal escalonat adornat amb els típics cossiols d'alfabeguera i de bellveure. En alguns casos, el llit té adossat un altar parat amb la creu, els candelers i les sacres. Un altre llit notable d'aquest estil és el del convent de la Concepció de Palma, encarregat l'any 1685 per la priora sor Prudència Sureda, que en el contracte amb l'escultor mestre Miquel Barceló expressava: "...que fasse un llit per nostra Señora en la conformitat que esta el de la Seu de Mallorca ço es quatre Angels de nou palms de altaria cade qual de ells, ab quatre bastas labradas, y dalt de ellas sos poms tambe labrats y una urna sobre la cual estara nostra Señora".

En el cas de la Concepció, hem de dir que quan s'exposa el llit de la Mare de Déu d'Agost en el marc de l'església és el moment de gaudir d'una de les millors escenografies de l'art barroc a Mallorca. En el retaule major, del segle XVII, destaca la Puríssima i sobre les tribunes laterals, vuit teles pintades en el segle XVIII per Jaume Bosch amb set escenes de la vida de Maria i una de Moisès tret del Nil.

Altres llits de pal-li per destacar són el de Santa Creu de Palma i el de Binissalem (procedent del convent de Sant Domingo), que han restat incomplets. En les parròquies de la part forana ens crida l'atenció el llit de Muro obrat dins la més pura plàstica barroca. Un conjunt original és el llit del convent de Santa Magdalena, una versió en menut del model que ara comentam.

Alguns llits s'inspiren en les traces de la gran consola barroca.

Llits de l'època barroca

Del segle XVII ençà coneixem alguns models de llits, d'aparença molt rica, obrats en fusta tallada, daurada i policromada, dels quals ja només se'n conserven escassos exemplars a les cases senyorials de Palma. Un d'ells és el de can Rosinyol de Sagra-nada que té una capçalera magnífica decorada amb relleus escultòrics d'àngels i la Verge Maria acompanyada de sants. El llit de la Mare de Déu d'Agost de la parròquia de Santa Eulàlia a Palma s'inspira, probablement, en aquests exemplars luxosos de l'espai domèstic perquè l'estructura del seu pavelló amb els pilars entorxats rematats per florons és molt semblant a la del moble que acabam de comentar. Aquí tan sols afegirem que, sota el cobricel, s'acull la magnífica talla gòtica policromada de Maria, el seu rostre s'inspira molt en l'escultura funerària medieval de la qual n'és un bon exemple l'estàtua ja cent de reina Elisenda de Montcada en el monestir de Pedralbes a Barcelona (c. 1340-50).

Un altre llit que ens encaixa dins aquest estil és el de Deià, que sembla una versió simplificada del cas anterior, tant per la grandària com pels acabats del moble que ja no són tan rics. Això s'explica perquè es tracta d'un exemplar que es trobava lligat a una parròquia de l'àmbit rural escassa en recursos econòmics. Tanmateix, el conjunt té la seva gràcia i la rigidesa compositiva del pavelló queda compensada amb les formes plenament barroques de l'urna setcentista i també per les decoracions pintades en el basament.

En els convents de clausura femenina coneixem llits de la Mare de Déu, de menor

grandària, que es muntaven en alguna dependència interna i no a l'església, com era el cas de les caputxines. De les fotografies de Jeroni Juan hem escollit el llit de les monges concepcionistes de Sineu, que veiem ben parat amb cobricel, cortinatges i faldons i el petit exemplar del convent de Santa Teresa de Jesús de Palma. Aquest darrer és un moble de disseny arquitectural inspirat, sens dubte, en els llits italianitzants que tan sols coneixem pintats en alguns exvots on es representen alcoves siscentistes. Fou un regal de la família Olesa a aquell monestir.

L'esdevenir del barroc: el llit coronat

Després de la Guerra de Successió (1703-1715) i amb la instauració de Felip V en el tron d'Espanya l'art barroc evolucionà cap al gust francès i italià. És a partir d'aquell moment quan a les cases de la noblesa borbònica de Palma apareixen les grans consoles de fusta tallada i daurada decorades amb relleus escultòrics i formes de voluta com les que hi ha a can Vivot. Més tard, durant el regnat de Carles III (1757-1788) la consola prengué les formes rocalls que, molt sovint, foren aplicades fins al punt de distorsionar la pròpia aparença del moble. D'aquest magnífic model hem conegut les consoles de can Puig (casal desmantellat el 1999), que procedien de can Montenegro, en el barri de Santa Creu.

En aquest període observam com alguns llits de la Mare de Déu d'Agost s'inspiren en les traces de la gran consola barroca i que es rematen a la capçalera amb un petit dossier que penja des d'una corona aixecada a no massa alçària (Fig. 2). D'aquest model de llit coronat volem remarcar el del convent de Santa Clara que, com a les consoles de la primera època, té les potes unides per una xambrana, totes amb la silueta molt trencada. En els quatre cantons del moble s'hi veu un cap de querubí i altres figures d'àngels apareixen entorn del moble tot aportant-li una nota de gran teatralitat. El llit del convent de Santa Catalina de Sena era un moble singular de pur estil Carles III, caracteritzat per la seva riquesa ornamental. Desgraciadament, va ser venut vers el 1966 quan les monges dominiques abandonaren el seu vell convent en el carrer de Sant Miquel. La talla barroca de Maria que encara

conserva ha estat atribuïda a l'escultor Andreu Carbonell que la va cisellar amb una certa expressivitat berninesca. Finalment, volem comentar dos mobles més: el llit de la parròquia d'Algaida, que segueix fidel a les formes barroques, però sense la finor dels casos anteriors, i el de la parròquia de Valldemossa, que consideram un bell exemple de transició del barroc al neoclassicisme.

El neoclassicisme: el llit de baldaquí

L'arribada a Mallorca vers el 1809 de

2 Església del convent de Santa Clara de Palma.
3 Parròquia de Sant Jaume de Palma.
4 Parròquia de Sant Julià de Campos.

l'escultor català Adrià Ferran i Vallès (Vilafranca del Penedès, 1774–Barcelona, 1842) va comportar una renovació de l'art local i, sobretot, una etapa d'esplendor en el disseny del moble. *L'Adrià*, nom com ha estat conegut tradicionalment l'artista, va tenir a Palma un prolífic taller amb nombrosos ajudants i el seu nom ha esdevingut llegendari tant en el camp de l'escultura com en el del mobiliari tot seguint les pautes del corrent neoclassicista.

Possiblement, la màxima creació de *l'Adrià* ha estat el llit de la Mare de Déu d'Agost de la parròquia de Sant Jaume a Palma. Sens dubte aquesta obra espectacular va marcar una nova pauta estètica en la interpretació artística d'aquest tipus d'escenografies sacres i donà lloc a un model de llit que podríem anomenar de baldaquí.

Aquest llit, que descrivim a partir d'una fotografia antiga, veiem que està format per un baldaquí inspirat en els dels llits imperi com el que va fer *l'Adrià* mateix per a can Morell de Solleric. Tot penjant de la volta de l'església, mitjançant la figura d'un àngel volander, el dossier té forma de corona de la qual pengen quatre cortinatges que van enganxats a les corresponents columnes de fust estriat de les cantoneres del cadafal. Sobre aquestes apareixen quatre àngels que sostenen uns llargs cordons de tal manera que, amb un efecte purament teatral, sembla que obren el pavelló tèxtil en el seus quatre costats. La imatge de Maria, cisellada tal com si fos una autèntica matrona romana, "dorm" sobre una alta urna decorada en els plafons laterals amb relleus daurats d'una finíssima talla que dibuixen la grafia del seu nom. Quatre impressionants candelers de fusta tallada i daurada se sostenen sobre mènsules, molt simples, situades als cantons del moble. El llit de Sant Jaume va fer fortuna i fou imitat per altres parròquies de Mallorca, així ho demostren les fotografies que Jeroni Juan va prendre dels llits de la Mare de Déu d'Agost de Sencelles, Lluçmajor i Artà, però aquests mai no foren interpretats amb la majestuositat de l'original de *l'Adrià*.

Del romanticisme al modernisme

A mesura que avança el segle XIX podem notar una decadència en el disseny dels llits de marededús. Però hi ha excepcions, com és el cas de la parròquia de Sant Julià de Campos, una antiga església gòtica recons-

1. Parròquia de Sant Joan Baptista de Muro.

L'arribada a Mallorca vers el 1809 de l'escultor català Adrià Ferran i Vallès va comportar una renovació de l'art local.

La tendència a simplificar les escenografies dels llits queda palesa a la parròquia de Costitx on s'observa una composició simple i decorativament pobra.

truída en estil neorenaixentista entre els anys 1868 i 1873, segons projecte de l'escultor Miquel Torres, aleshores professor de l'Acadèmia Provincial de Belles Arts. Curiosament, el llit de la Mare de Déu d'Agost va ser dissenyat en el mateix estil que el general de l'església, de manera que entonàs amb la seva plàstica historicista. L'urna de Campos és un mena de basament d'estil clàssic amb fornícules que contenen imatges dels apòstols, mentre que en els cantons apareixen àngels atlants. Des d'un baldaquí en forma de temple obert i de formes rectes cau un vel, sostingut per àngels, que cobreix la talla de la marededéu. Aquest conjunt, malgrat certa rigidesa compositiva, és una bona mostra del patrimoni moble vuitcentista que mereix una revisió acurada, sobretot en el camp de la litúrgia on es localitzen

peces de gran valor. En són un exemple els canelobres monumentals obrats per l'escultor Marc Llinàs (1881) per a l'església de les caputxines de Palma.

La tendència a simplificar les escenografies dels llits queda palesa a la parròquia de Costitx on s'observa una composició simple i decorativament pobra. Pel que fa a l'església de Sineu, podem comprovar com un muntatge senzill es pot compensar amb la poètica, purament romàntica, de com els àngels acompanyen la talla de la Dormició.

Per acabar, volem destacar una fotografia de Jeroni Juan de la maqueta del projecte de restauració modernista per a la capella de la Santíssima Trinitat a la Seu.

Quan Antoni Gaudí i Josep Maria Jujol intervingueren en la reforma del presbiteri de la Seu (1904-1914) es projectaren uns sepul-

res per als reis de Mallorca i, també, com podem veure, un grup escultòric dedicat a l'Assumpció de Maria amb la Santíssima Trinitat. Tanmateix la reforma no fou efectuada i la capella llueix actualment la restauració efectuada per l'arquitecte Gabriel Alomar amb els sepulcres obrats per l'escultor català Frederic Marès (1946). ■

Bibliografia:

- Gaspar Munar. Devoción de Mallorca a la Asunción (1950).*
Catalina Cantarellas. La Arquitectura Mallorquina desde la Ilustración a la Restauración (1981).
Gabriel Llombart / Joana M. Palou. Nostra Dona Sta. Maria dins l'Art mallorquí (1988).
Varios autores. La Seu de Mallorca (1995).
Aina Pascual / Jaume Llabrés. Santa Catalina de Sena. Memòria Històrica d'un Convent (2001).
Marià Carbonell. Art de Cisell i de Relleu. Escultura mallorquina del segle XVII (2002).

Todo para el dorado :

- oro y plata, finos y falsos, y
- productos, pinceles, ágatas, etc.

Materiales y Equipos para:

- la conservación y la restauración de
 - pinturas
 - papel y obra gráfica
 - arqueología y
- técnicas artísticas y escultura

Herramientas:

- Gubias, escofinas, rifloirs, espátulas
- Ojos de cristal

* Representaciones en :

Catalunya, Baleares, Galicia, Andalucía, Madrid, Aragón y la Rioja.
 Envío de catálogos sobre demanda con toda la línea de productos detallada.

FLUVIA conservación y restauro, s.l.

C/Sant Antoni, 3 – 17176 La Vall de Bas (GI) – Tel. 972691049 – Fax 972690001

www.mfluvia.com info@mfluvia.com